

مصطفی امیدی

دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

فائزه حسنی

دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

نقشه گنج

بررسی جنبه‌های نظری و عملی تشکیل مدرسه‌های کارآفرین

شماره

مدرسه‌های کارآفرین، علاوه بر محیط آموزشی مناسب، به هدف و مأموریت مشخص، ساختار منعطف، فرهنگ کارآفرینی، مدیریت کارآمد، رهبری مؤثر و حکمرانی مشارکتی نیاز دارند. این مدرسه‌ها باید با ایجاد زیست‌بومی پویا و تعامل با محیط بیرون، دانش‌آموزان را برای ایجاد کسب‌وکارهای نوپا و حل چالش‌های جامعه آماده کنند. با توجه به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی و اجتماعی، در نظام آموزشی کشور، ایجاد مدرسه‌های کارآفرین به‌عنوان یک ضرورت مطرح می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مدرسه کارآفرین، کارآفرینی، آموزش کارآفرینی

خلاق و کارآفرین به‌عنوان یک هدف کلان یاد شده است. ترسیم چنین افقی، با تعیین چنین اهدافی، از تمایل برنامه‌ریزان آموزش و پرورش به تغییر محیط مدرسه به محیط‌های کارآفرین است.

مدرسه کارآفرین و مؤلفه‌های آن

مؤلفه‌های مدرسه کارآفرین عبارت‌اند از: «محیط»، «هدف و مأموریت»، «فرهنگ»، «ساختار»، «مدیریت»، «حکمرانی» و «رهبری» (شکل ۱) (نصیری و همکاران، ۱۴۰۱).

مقدمه

کارآفرینی فرایندی است که لازمه آن برنامه‌ریزی در نظام آموزشی است و اجرای برنامه‌های آن از سطح خانواده و مدرسه تا دانشگاه و سازمان‌ها گسترده شده است (Dutta & Crossan, 2005). فراهم‌آوردن شرایطی برای آموزش کارآفرینی، چنانکه به ایجاد قابلیت‌های کارآفرینانه در افراد منجر شود، علاوه بر اینکه توسعه فردی، خلاقیت، اعتمادبه‌نفس، نوآوری و مهارت‌های اجتماعی آن‌ها را بهبود می‌بخشد (Lackeus, 2013)، پاسخی به دنیای پیچیده، نامطمئن و در حال تغییر است (Gibb, 2002). همچنین، بر رشد اقتصادی، رشد اجتماعی و راهبردهای مدیریت کشور تأثیر محسوسی دارد (Hanlon & Winsor, 2016). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۵) نیز کارآفرینی یکی از رویکردهای اساسی است و از تربیت انسان

شکل ۱. مؤلفه‌های مدرسه کارآفرین

● **۱. محیط:** محیط مدرسه کارآفرین شامل دو بخش محیط درونی و بیرونی است. **محیط درونی** شامل تمامی عناصر درون مدرسه است که به طور مستقیم بر پرورش روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. این عناصر شامل فضاهای فیزیکی و مجازی مناسب، تجهیزات نوین، محتوای آموزشی به روز و خلاق، روش‌های تدریس فعال و پویا و معلمان متخصص و کارآفرین است. **محیط بیرونی** شامل تمامی عوامل خارج از مدرسه است که بر فعالیت‌های کارآفرینی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. این عوامل به دو دسته تخصصی و عمومی تقسیم می‌شوند. **محیط بیرونی تخصصی** شامل سیاست‌ها، قوانین، حمایت‌های مالی و همکاری‌های بین‌سازمانی است که به طور مستقیم از فعالیت‌های کارآفرینی دانش‌آموزان حمایت می‌کنند. **محیط بیرونی عمومی** شامل سیاست‌های کلی دولت، قوانین و مقرراتی است که به طور غیرمستقیم بر محیط کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. مدرسه کارآفرین باید نیازها، تهدیدات و فرصت‌های محیط پیرامون خود را شناسایی کند تا بتواند از آن‌ها برای تبدیل شدن به محل درآمدزایی استفاده کند. کاربرد و توسعه مفهوم زیست‌بوم در مورد محیط کارآفرینی (داوری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۰-۱۰۱) نیز تأیید می‌کند که عوامل محیطی بر روند کارآفرینی تأثیر می‌گذارند (Stam & Spigel, 2016).

● **۲. هدف و مأموریت:** یکی دیگر از لوازم مدرسه کارآفرین، داشتن مأموریت مشخص است. هدف مدرسه‌ها به طور کلی آماده‌کردن فرصت‌های کسب دانش، نگرش، مهارت و تجربه توسط دانش‌آموزان برای زندگی اجتماعی است، اما طبق نظر صاحب‌نظران، هدف مدرسه کارآفرین باید آموزش، پژوهش، ترویج و توسعه کارآفرینی نیز باشد. مدرسه باید با هدف سازگاری با تغییرات فزاینده جامعه، با ارائه آموزش‌های مناسب نظیر مدیریت کسب‌وکار، خلاقیت و ایده‌پردازی، ارزش‌آفرینی و مزیت‌آفرینی، به شناسایی و پرورش استعدادها و دانش‌آموزان بپردازد تا زمینه ایجاد صلاحیت کارآفرینی در آن‌ها فراهم شود.

● **۳. فرهنگ:** مدرسه کارآفرین باید فرهنگ خلاقیت و کارآفرینی داشته باشد که در آن تحول، پویایی و نوآندگی، ارتباط آزاد و تعامل مؤثر، خودجوشی و خودکاری و کمال‌گرایی، در عین توجه به کار تیمی و مسئولیت‌پذیری، ویژگی‌هایی ارزشمند باشند. این مدرسه باید با دانش‌آموزمحوری و دانایی‌محوری انگیزه‌ها را تحریک کند و پرورش دهد و خطرپذیری، تحمل شکست، فرصت‌طلبی، فرصت‌شناسی

و فرصت‌سازی، ژرف‌اندیشی، آینده‌نگری و آینده‌پژوهی و تولیدگرایی به جای مصرف‌گرایی را تشویق کند. همه این ویژگی‌ها را هم با حمایت‌گری و توانمندسازی جهت نهادینه‌کردن کارآفرینی هدایت کند.

● **۴. ساختار:** عنصر اولیه لازم برای موفقیت کارآفرینانه هر سازمانی، ساختاری است که بتواند رفتار کارآفرینانه (کشف فرصت، تسهیل فرصت و دنبال‌کردن فرصت) را تسهیل و تشویق کند (علی‌مردانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴۲-۱۳۹). برای اینکه ساختار مدرسه تسهیل‌کننده کارآفرینی باشد، لازم است این ساختار پویا و منعطف باشد، ارتباطات افقی به قدر کافی در کنار ارتباطات عمودی برقرار باشند، رفتارها کمتر رسمی و بیشتر غیررسمی باشند، نظارت محدود و احتمالاً متنوع باشد و سازمان کار براساس تیم‌های تخصصی، یعنی گرایش به گروه‌بندی متخصصان در واحدهای وظیفه‌ای و تخصصی شدن کلاس‌ها براساس آموزش‌های رسمی باشد.

● **۵. مدیریت:** مدیر مدرسه کارآفرین علاوه بر ویژگی‌های موردنیاز برای همه مدیران، از جمله مدیریت استعدادهای مهارت‌ها، مدیریت دانش و اطلاعات، مدیریت به اقتضای هدف و شرایط زیردستان، لازم است نسبت به کارآفرینی نگرش مثبت داشته باشد. از دانش، تخصص و مهارت‌های لازم برای مدیریت کارآفرینانه برخوردار باشد. تجربه کارآفرینی داشته باشد. نوآور و حامی نوآوری‌ها باشد. عملگر و فعال و همواره در پی رشد و پیشرفت خود و مجموعه تحت مدیریتش باشد. مدیر این مدرسه باید مثل یک رهبر موردپذیرش زیردستان باشد تا بتواند از همراهی آن‌ها برای ایجاد تغییرات لازم بهره‌مند شود. خطرپذیر باشد و نیز شجاعت و جسارت تغییر و استقلال عمل داشته باشد. بتواند تا حد امکان پیش‌بینی درستی از آینده داشته باشد؛ یعنی آینده‌نگر و آینده‌پژوه باشد تا آینده‌ساز شود. محیط مدرسه را بشناسد و بتواند در راستای اهداف مدرسه خود ارتباط لازم را با افراد و سازمان‌های دیگر برقرار کند.

● **۶. رهبری:** در مدرسه کارآفرین اگر مدیر مدرسه به‌عنوان رهبر مجموعه پذیرفته شود و شایستگی‌های لازم برای آن را هم داشته باشد، موفقیت چندان دور از دسترس نخواهد بود. البته این تنها وضعیت ممکن نیست و می‌توان ترکیب‌های موفق دیگری را هم در نظر گرفت که در آن‌ها فرد یا افرادی در کنار مدیر یا غیر از مدیر این نقش

را داشته باشند؛ یعنی رهبری از نوع تلفیقی باشد. در هر صورت، انعطاف‌پذیری، تحول‌گرایی، اعتماد و اطمینان به زیردستان و تعامل زیاد و دوستانه، یعنی رابطه‌مدارانه تا درک آزادی توسط زیردستان، ویژگی‌هایی هستند که رهبر مدرسه باید آن‌ها را داشته باشد. در این مدرسه تصمیم‌گیری، هدف‌گذاری، ارزیابی عملکرد و بهینه‌سازی باید به صورت مشارکتی انجام شود.

● **۷. حکمرانی:** حکمرانی مشخص می‌کند چه کسی، چه موقع و درباره چه چیزی تصمیم می‌گیرد؟ همچنین، با ظرفیت سازمانی برای تغییر و نیز تغییر مناسب و به موقع روش‌ها و سبک‌های پاسخ‌گویی به نیازهای سازمانی مرتبط است (Yousaf et al, 2016). حکمرانی در مدرسه کارآفرین ویژگی‌های خاص خود را دارد. طبق نظر صاحب‌نظران، در تصمیم‌گیری در مورد نوع و نحوه انجام فعالیت‌ها و برنامه‌های مدرسه، علاوه بر اینکه حق سازمان آموزش و پرورش است، مسئولان مدرسه، دبیران، مربیان، اولیا و حتی خود دانش‌آموزان نیز خود را سهم می‌دانند و همین تعدد بازیگران اصلی شرایط را پیچیده می‌کند. در هر صورت، مدرسه برای ایجاد زیست‌بوم کارآفرینی، مساعد کردن محیط کسب‌وکار، رعایت آزادی بیان و مردم‌سالاری، و شفافیت و پاسخ‌گویی در حین قانون‌مداری، لازم است با کاهش نقش دولت، به سوی ایفای نقش بیشتر بخش غیردولتی حرکت کند. در این صورت است که مدرسه با استقلال نسبی خود و حفظ جایگاه مدیر، می‌تواند با دست باز تغییرات لازم متناسب با محیط خود را برای تحقق مدرسه کارآفرین به وجود آورد.

منابع

۱. داوری، علی؛ سفیدری، لیلا؛ باقرصاد، وجیهه (۱۳۹۶). عوامل اکوسیستم کارآفرینی ایران براساس مدل آیزنبرگ. فصلنامه توسعه کارآفرینی، ۱۰(۱).
۲. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰). شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش.
۳. علی‌مردانی، مهرزاد؛ قهرمانی، محمد؛ ابوالقاسمی، محمود (۱۳۸۹). بررسی رابطه میان ساختار سازمانی و کارآفرینی سازمانی (مورد مطالعه دانشگاه شهید بهشتی). فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱(۱).
۴. نصیری، رحیمعلی؛ عباسیان، حسین؛ عبدالمی، بیژن؛ زین‌آبادی، حسن‌رضا (۱۴۰۱). طراحی و اعتبارسنجی الگوی برای یک مدرسه کارآفرین. فصلنامه مدیریت و چشمانداز آموزش، ۳(۴).

5. Dutta, D. K., & Crossan, M. M. (2005). The nature of entrepreneurial opportunities: understanding the process using the 4I organizational learning framework. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(4), 425-449.
6. Gibb, A. (2002). In pursuit of a new 'enterprise' and 'entrepreneurship' paradigm for learning creative destruction, new values, new ways of doing things and new combination of knowledge. *International Journal of Management Reviews*, 4(3), 233-269.
7. Lackeus, M. (2013). *Entrepreneurial competency development in education – A tool based approach*, Licentiate Thesis, Martin Lackeus, draft, please do not spread.
8. Spigel, B., & Stam, E. (2016). *Entrepreneurial ecosystems*. In R. Blackburn, D. De Clercq, J.8.
- Winsor, B., & Hanlon, D. (2016). An opportunity evaluation framework for introductory courses in entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurship Education*, 19(2), 24.
9. Yousaf, M, Freeha, I. & Abida, i. (2016). Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan. *Government Information Quarterly*, 33, 200-209.